MEJDS. 2017; 7.
Published online 2017 Oct. **Research Article**

Prediction of Resilience and Happiness with Faith at Work in teachers of special schools

Sara Kikha[1], *Farhad Kahrazei[2]

Author Address
1. MA. in general psychology, Faculty of educational and psychology sciences, Islamic Azad University of Zahedan, Iran;
2. Assistant professor of Psychology, Faculty of educational and psychology sciences, University Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.
***Corresponding Author Address**: Faculty of educational and psychology sciences, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan ,Iran.
***Tel:** 0912 4106264; ***E-mail:** farhad_kahraz@ped.usb.ac.ir

Received: 2017 August 19; **Accepted:** 2017 October 7

Abstract

Objective: In today's challenging word, if individuals cannot experience the enjoyable life, they would face severe psychological problems. Research reveals that proud spirituality in the workplace can lead to incentive and benefits such as increased creativity, trust, sensation of personal promotion, organizational commitment, job satisfaction, job involvement and reduction of work leaves, increasing conscientiousness and work motivation. All of these directly or indirectly lead to promotion of teacher's performance. Therefore, the purpose of the present study was to predict resilience and happiness with faith at work in teachers of special schools.

Methods: This is a Cross-sectional and correlational study. The study population consisted of all teachers in primary, secondary, special schools of Zahedan teaching courses in the first and second secondary schools in the school year 2015-2016. The sample consisted of 135 participants who were selected by convenience sampling. The research instruments were the Lynn, Naughton&VanderVeen Faith at Work Scale, the Connor-Davidson Resilience Scale, and The Hill& Argyle Oxford Happiness Questionnaire. Pearson correlation and stepwise regression were used to examine the research hypotheses. Statistical Package for Social Sciences (SPSS) version 21 was used for data analysis.

Results: Among the 135 teachers of special schools, consisting of 33(24.4%) male and 102 (75.5%), 17 (12.6%) of them were 25-34 years, 65(48.1%) were 35-44 years and 53 (39.3) of them were 45 to 54 years. Also, 16 (11.9%) of the teachers had a high school diploma, 107(79.2%) were university undergraduates and 12 (8.9%) of them had a master's degree. The results of this study revealed that there was a significant and positive correlation between dimensions of faith at work with resilience ($P<0.001$). Also multiple regression analysis showed that dimension of meaning was the most important factor in predicting resilience among teachers at special schools ($P<0.004$). The another results of this study revealed that there was a significant and positive correlation between faith at work (relationships, meaning, community, holiness, and giving) of teachers at special schools with happiness ($P<0.001$). Also multiple regression analysis showed that dimension of community was the most important factor in predicting happiness in teachers at special schools ($P<0.001$).

Conclusion: It is deducted that promoting the level of resiliency and happiness lead individuals to become more resistant to stressors and factors that cause psychological distress, so that they can overcome these conditions and distress. Therefore, it is necessary to seek the help of faith and religious belief in coping with stresses and psychological distresses caused by work pressure and fatigue caused by student education.

Keywords: Faith at work, Resilience, Happiness, Teachers of Special Schools.

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.104.2]

Copyright © 2016, MEJDS. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

مجله مطالعات ناتوانی ۱۳۹۶؛ (۷).

انتشار برخط مهرماه ۱۳۹۶ مقاله پژوهشی اصیل

پیش‌بینی تاب‌آوری و شادکامی معلمان مدارس استثنایی براساس دینداری در کار

سارا کیخا[۱]، *فرهاد کهرازئی[۲]

نویسندگان

۱. دانشجوی کارشناسی‌ارشد، گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان، ایران؛

۲. استادیار گروه روان‌شناسی، دانشکدهٔ علوم‌تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه سیستان‌وبلوچستان، زاهدان، ایران.

***آدرس نویسندهٔ مسئول:** گروه روان‌شناسی، دانشکدهٔ علوم‌تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه سیستان‌وبلوچستان، زاهدان، ایران.

***تلفن:** ۰۹۱۲۴۱۰۶۲۴۶؛ ***رایانامه:** farhad_kahraz@ped.usb.ac.ir

تاریخ دریافت: ۲۸ مردادماه ۱۳۹۶؛ **تاریخ پذیرش:** ۱۵ مهرماه ۱۳۹۶

چکیده

زمینه و هدف: در جهان دغدغه‌برانگیز کنونی، اگر افراد نتوانند زندگی کاری لذّت‌بخشی را تجربه کنند، با مشکلات جدی در سلامت روان روبه‌رو می‌شوند. ازاین‌رو دینداری نقش مهمی در سلامت روان دارد؛ لذا هدف این پژوهش رابطهٔ دینداری در کار با تاب‌آوری و شادکامی در میان معلمان مدارس استثنایی شهر زاهدان بود.

روش‌بررسی: پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعهٔ آماری را تمامی معلمان مدارس استثنایی شهر زاهدان شامل دوره‌های ابتدایی و متوسطهٔ اول و متوسطهٔ دوم، در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ تشکیل دادند. با روش نمونه‌گیری دردسترس، تعداد ۱۳۵ نفر به‌عنوان نمونهٔ آماری انتخاب شدند. داده‌ها بااستفاده از پرسشنامهٔ دینداری در کار لین و نوتون و واندروین، مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون و مقیاس شادکامی هیل و آرگیل جمع‌آوری شدند. برای تحلیل داده‌ها، همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره به‌کار گرفته شد. داده‌ها به‌کمک ویراست ۲۱ نرم‌افزار SPSS تجزیه‌وتحلیل شدند.

یافته‌ها: باتوجه به نتایج حاصل‌از داده‌ها، بین مؤلفه‌های دینداری در کار (ارتباط، معنا، اجتماع، پرهیزگاری و واگذارکردن) با تاب‌آوری در معلمان مدارس استثنایی رابطهٔ مثبت و معناداری وجود دارد ($p<۰/۰۰۱$). نتایج حاصل‌از تحلیل رگرسیون چندمتغیره برای پیش‌بینی تاب‌آوری معلمان مدارس خاص نشان داد که مؤلفهٔ معنا، مهم‌ترین پیش‌بینی‌کنندهٔ تاب‌آوری در این معلمان است ($p<۰/۰۰۴$)؛ همچنین نتایج مشخص کرد: بین مؤلفه‌های دینداری در کار (ارتباط، معنا، اجتماع، پرهیزگاری و واگذارکردن) با شادکامی در معلمان مدارس استثنایی رابطهٔ مثبت و معناداری مشاهده می‌شود ($p<۰/۰۰۱$). نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چندمتغیره هم‌زمان برای پیش‌بینی شادکامی معلمان مدارس خاص بیان کرد که مؤلفهٔ اجتماع، مهم‌ترین پیش‌بینی‌کنندهٔ شادکامی در این معلمان است ($p<۰/۰۰۱$).

نتیجه‌گیری: به‌نظر می‌رسد یاری‌جستن از ایمان و باورهای دینی در کار، سبب ارتقای تاب‌آوری و ایجاد شادکامی در معلمان مدارس استثنایی، جهت مقابله با تنیدگی‌ها و پریشانی‌های روان‌شناختی ناشی‌از فشارکاری و خستگی‌های ناشی‌از آموزش دانش‌آموزان، می‌شود.

کلیدواژه‌ها: دینداری در کار، تاب‌آوری، شادکامی، معلمان مدارس خاص.

حق انتشار محفوظ است © ۱۳۹۵، مجله مطالعات ناتوانی. این یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت مجوز اختیار-غیرتجاری ۴/۰ بین‌المللی (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.fa) منتشر شده است که به شما اجازه می‌دهد که مواد منتشر شده در این مقاله را با شرط ارجاع مناسب به نسخهٔ اصلی، به‌طور غیرتجاری نسخه‌برداری و توزیع کنید.

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.104.2]

۱ مقدمه

تعلیم‌وتربیت امری وقت‌گیر و پرثمر و درعین‌حال دشوار است که در آن معلمان به‌عنوان نقطهٔ آغاز هر تحول آموزشی و پرورشی، بیشترین و برترین نقش را عهده‌دار هستند؛ همچنین باید باور داشته باشیم که زیباترین طرح اصلاح و بازسازی آموزش‌وپرورش درصورت نداشتن معلم به تعداد کافی و با کیفیت مطلوب، با شکست روبه‌رو خواهد شد (۱).

این مسئله به‌ویژه در آموزش‌وپرورش کودکان استثنایی مطرح است؛ چراکه معلمان استثنایی به‌علت موقعیت خاص آموزشی که در آن فعالیت می‌کنند، وظایفی دشوارتر و به‌تبع آن آسیب‌پذیری بیشتری نیز دارند. اولین‌قدم در جهت رسیدن به کادر آموزشی موفق، درک عواملی است که بر کیفیت فعالیت معلمان مؤثراست؛ زیرا معلمان مدارس استثنایی، به‌دلیل نوع محیط آموزشی خاص، درمقایسه با سایر معلمان، بیشتر مستعد فرسودگی شغلی می‌شوند (۲). معلمانی که در مدارس خاص مشغول به فعالیت هستند، باید بتوانند رویکردهای آموزشی خود را اصلاح‌کرده و انگیزهٔ یادگیری را در دانش‌آموزان تقویت کنند (۲). موضوع تاب‌آوری در مباحث مربوط به فرایند آموزش در چنین مدارسی، به‌عنوان عاملی مؤثر شناخته شده است. سطح تاب‌آوری بر عملکرد معلمان در مدیریت رفتار و واکنش‌شان که فرایندی دشوار و پیچیده است، تأثیر گذاشته و از این جنبه به‌عنوان یکی از عواملی یاد می‌شود که می‌تواند سبب بهبود و ارتقای کیفیت و استانداردهای آموزشی شود (۴).

کانر و دیویدسون بیان می‌کنند که تاب‌آوری تنها پایداری دربرابر آسیب‌ها یا عوامل تهدیدکننده نیست بلکه شرکت فعال و سازنده در محیط پیرامونی خود است (۵)؛ همچنین می‌توان تاب‌آوری را توانمندی فرد برای برقراری تعادل زیستی روانی در وضعیت خطرناک، بیان کرد؛ علاوه‌براین تاب‌آوری، توانایی پایداری و مقاومت دربرابر مشکل‌های درهم‌شکنندهٔ زندگی نیز تعریف می‌شود. تاب‌آوری شامل فرآیندهای پویایی بوده که انطباق مثبت با رویدادهای مهم و منفی را به‌وجود می‌آورد (۶). پس تاب‌آوری به‌عنوان فرآیندی پویا و مثبت و فراگیر سبب برخورد مناسب در وضعیت طاقت‌فرسا شده (۷) و همچنین موجب سازگاری مثبت در روبه‌روشدن با تجربه‌های تلخ و ناگوار می‌شود (۸). باتوجه به موقعیت خاص آموزشی در مدارس استثنایی، روبه‌روشدن معلمان با حجم زیاد کار و پیچیدگی آن در کلاس درس، مواجه‌شدن با سختی‌ها و دشواری‌های آموزش و اینکه معلمان این مدارس به‌عنوان الگویی برای نشان‌دادن رفتار تاب‌آورانه برای دانش‌آموزان محسوب می‌شوند، داشتن سبک رفتاری تاب‌آورانه می‌تواند به‌عنوان عامل مهمی برای برخوردهای درست و منطقی این معلمان تلقی شود (۹).

از دیگر متغیرهایی که در حوزهٔ روان‌شناسی سلامت مطرح بوده، شادکامی است. به‌اعتقاد ارگیل و همکاران شادکامی سه جزء اصلی دارد: هیجان مثبت و رضایت از زندگی و نبود هیجانات منفی ازجمله افسردگی و اضطراب؛ همچنین آن‌ها دریافتند که روابط مثبت با دیگران، داشتن هدف در زندگی، رشد شخصیتی، عشق به دیگران و رضایت از زندگی، از مؤلفه‌های شادکامی هستند (۱۰). واف و فردریکسون معتقدند که شادکامی در تکامل و حفاظت ما نقش به‌سزایی داشته و سبب رشد شناختی و جسمانی و اجتماعی در ما می‌شود (۱۱)؛ بنابراین موضوع شادکامی در کنار مبحث تاب‌آوری در معلمان مدارس خاص، از اهمیت زیادی برخوردار است. باتوجه به نتایج تحقیقات، بیشتر معلمان این مدارس به‌دلیل محیط آموزشی خاص، از افسردگی رنج برده و این امر سبب کاهش راندمان آموزشی می‌شود (۱۲). شادی همانند خوشبختی امری نسبی است. هر فردی از چیزی و راه‌وروش خاصی شادمان می‌شود؛ درواقع از نیازهای روانی بشر شادی و نشاط بوده که به‌دلیل تأثیر عمدهٔ آن بر زندگی افراد، همواره ذهن انسان را به‌خود مشغول کرده است. نشاط و شادی از نیازهای اولیهٔ فطری و ضروری به‌شمار می‌رود و می‌توان آن را از مهم‌ترین عوامل سلامت خانواده و جامعه انگاشت. روح امید و تلاش و پیشرفت در پرتو زندگی شاد و بانشاط است (۱۳). واژهٔ شادی را در انگلیسی می‌توان به دو معنا به‌کار برد: یکی شادی که دراین‌صورت از هیجان مثبت در زمان حال سخن گفته‌ایم و معنای دوم، شادکامی و سعادت‌مندی. در این معنای اخیر، شادکامی با خشنودی و رضایت از زندگی مترادف است و به نظر می‌رسد آنچه در روان‌شناسی مثبت‌گرا از آن بحث شده، این معنا از آن استنباط می‌شود (۱۴). معلمانی که شادکامی کمتری داشته باشند به‌همان میزان افسردگی بیشتری را تجربه خواهند کرد که این امر سبب کاهش عملکرد معلمان در محیط کار می‌شود (۲)؛ بنابراین برخورداری از روحیهٔ شاد و شادکامی سبب این می‌شود که فرد دنیا را دل‌پذیرتر بیابد، آسان‌تر و بهتر تصمیم بگیرد، روابط محبت‌آمیز و استوارتری با دیگران داشته و برای یاری‌دادن به دیگران از آمادگی بیشتری برخوردار باشد (۱۵). شادکامی و برخورداری از هیجانات مثبت به این معلمان کمک می‌کند تا تغییرات نسبتاً پایداری را برای زندگی بهتر ایجاد کرده و این احساسات مثبت، را به دانش‌آموزان انتقال دهند؛ همچنین این موضوع را می‌توان نوعی معنادهی به موقعیت‌های کاری و آموزشی دانست و این‌گونه تلقی کرد که این معلمان نوعی زندگی معنوی را با این دانش‌آموزان سپری می‌کنند (۱۶).

امروزه دینداری و معنوی‌بودن به‌عنوان ظرفیت‌های بالقوهٔ انسان، در کنار ابعاد جسمانی و روان‌شناختی و اجتماعی قرار می‌گیرند و حتی در جهاتی نقشی مهم‌تر از آن‌ها ایفا می‌کنند. دین ازطریق معنادادن به زندگی و همچنین راهنمایی برای گذر از فرازونشیب‌های جهان هستی به انسان، انسانیت می‌بخشد (۱۷). دینداری در کار به‌معنای تجربهٔ هدف و معنای واقعی در کار ورای دریافت حقوق و بازبینی عملکرد است. اشخاص دیندار در محل کار، درک عمیقی از ارزش کار، زندگی، پهناوری جهان‌هستی، موجودات محیط طبیعی و نظام باورهای شخصی دارند؛ درواقع دین از زوایای مختلف بر زندگی فرد و به‌موازات آن زندگی کار وی تأثیر می‌گذارد. برای مثال این تأثیرات را می‌توان در ابعاد نگرشی [نگرش مثبت به جهان پیرامون و درنتیجه تلقی موقعیت‌های بحرانی به‌عنوان فرصتی برای پیشرفت]، ارتباطی [احساس همدلی و یکی‌بودن با دیگران و درنتیجه گذشت و بخشش و همکاری و مشارکت با دیگران] و شخصی [خودشناسی، خودآگاهی و اعتمادبه‌نفس] مشاهده کرد (۱۸). واکر بیان می‌کند: دریافت ایمان

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.104.2]

در کار با نتایج مثبت در کار و زندگی مرتبط است. نگرش به معیارهای اخلاقی در افراد شاغل با برخورداری از دین و معنویت بیشتر دیده می‌شود و جدایی دین از کار در این افراد نگرانی و تنیدگی ایجاد می‌کند (۱۹). کاسن و همکاران معتقدند که افراد برخوردار از دین، سبک رفتاری تاب‌آوری مناسبی داشته و بهتر از دیگران می‌توانند در محیط‌های تنیدگی‌زا واکنش مناسبی را نشان دهند (۲۰). معلمان استثنایی که از ارکان اصلی آموزش‌وپرورش استثنایی به شمار می‌روند، درصورت بهتر آماده‌شدن در جریان آموزش، اثربخشی لازم را در آموزش‌وپرورش کودکان استثنایی خواهند داشت. معلمانی که عهده‌دار آموزش دانش‌آموزان دچار ناتوانی ذهنی و جسمانی هستند، درمقایسه با دیگر معلمان خستگی و تنیدگی و فشار روانی بیشتری دارند (۲)؛ به‌همین‌دلیل بررسی‌ها، شیوع اختلال‌های روان‌شناختی و فرسودگی را در این معلمان، بیشتر از معلمان دیگر می‌دانند (۲۱). باتوجه به اینکه فرایند آموزش در چنین مدارسی شرایط خاصی را می‌طلبد و مستلزم آن است که معلمان مدارس استثنایی در مواجه‌شدن با ابهامات و سختی‌ها و دشواری در کلاس درس آموزشی (۹)، برخورد منطقی و درست داشته باشند، نیاز به سبک رفتاری تاب‌آورانه و شادکامی بوده تا زمینه را برای مدیریت استرس و وظایف حرفه‌ای فراهم آورد. باوجوداین به نیازها و کمبودهای مادی و معنوی معلمان استثنایی توجه لازم نشده است؛ علاوه‌براین باتوجه به مطالب مطرح‌شده، و این امر که معلمان کودکان استثنایی ماهیتاً با تنش روبه‌رو بوده و این تنش بر کیفیت زندگی و سلامت معلمان تأثیر می‌گذارد (۱۶)، پس بهتر است به‌جای توجه صرف به شناخت منابع استرس و توصیهٔ صرف به کاهش منابع فشار روانی، به تجهیز معلمان به ظرفیت‌های فردی و روانی و شخصیتی پرداخته شود که همگی می‌توانند متأثر از دین و ایمان‌به‌خدا بوده و در تجربهٔ موقعیت‌های تنش‌زا و مشکل‌آفرین کمک‌کننده باشد؛ به‌همین‌دلیل هدف پژوهش حاضر، پیش‌بینی تاب‌آوری و شادکامی معلمان مدارس استثنایی براساس دینداری در کار بود.

۲ روش‌بررسی

پژوهش حاضر توصیفی‌تحلیلی از نوع همبستگی بود. در این مطالعه پیش‌بینی تاب‌آوری و شادکامی معلمان مدارس استثنایی براساس دینداری در کار بررسی شد. جامعهٔ آماری پژوهش شامل همهٔ معلمان مدارس استثنایی به‌تعداد ۲۳۰ نفر بود که در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ در مدارس استثنایی (ابتدایی، متوسطهٔ اول و دوم) شهرستان زاهدان مشغول به‌کار بودند. برای انتخاب نمونه‌های این پژوهش از روش نمونه‌گیری دردسترس استفاده شد. باتوجه به فرمول تعیین حجم نمونه کوکران تعداد ۱۳۵ نفر به‌عنوان گروه نمونه انتخاب شدند. در پژوهش حاضر جهت جمع‌آوری داده‌ها از ابزارهای زیر استفاده شده است:

مقیاس دینداری در کار لین و نوتون واندروین: مقیاس دینداری در کار را در سال ۲۰۰۸، لین و نوتون و واندروین، به‌منظور سنجش میزان دینداری در امور شغلی ساختند. این مقیاس دارای ۱۵ عبارت و پنج بُعد رابطه، معنا، اجتماع، پرهیزکاری و واگذارکردن است. آزمودنی بااستفاده از مقیاس لیکرت ۵درجه‌ای (از همیشه=۵ تا هرگز=۱) میزان موافقت یا مخالفت خود را با هریک از عبارات بیان می‌کند. طیف نمرات آزمون بین ۱۵ تا ۷۵ قرار دارد که نمرهٔ ۱۵ بیانگر ایمان کم آزمودنی در بُعد شغلی و نمرهٔ ۷۵ ایمان کامل فرد در این بُعد را نشان می‌دهد. برای به‌دست‌آوردن نمرهٔ نهایی، کافی است امتیاز همهٔ عبارات را باهم جمع کنید. ضریب آلفای کرونباخ مقیاس دینداری در کار ۰/۷۷ گزارش شده که حاکی‌از همسانی درونی زیاد آزمون است (۲۲). ضریب آلفای کرونباخ را رضاپور و همکاران ۰/۸۶ بیان کردند (۲۳).

مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون: این مقیاس شامل ۲۵ سؤال است. کانر و دیویدسون آن را جهت اندازه‌گیری قدرت مقابله با فشار و تهدید، تهیه کردند. برای هر سؤال، طیف درجه‌بندی پنج‌گزینه‌ای (کاملاً نادرست تا همیشه درست) در نظر گرفته شده که از صفر (کاملاً نادرست) تا چهار (همیشه درست) نمره‌گذاری می‌شود. حداکثر نمره برای افراد ۱۰۰ و حداقل صفر است. این مقیاس اگرچه ابعاد مختلف تاب‌آوری را می‌سنجد، دارای یک‌نمرهٔ کل است. روایی [به‌روش تحلیل‌عوامل و روایی همگرا و واگرا] و پایایی [به‌روش بازآزمایی و آلفای کرونباخ] مقیاس به کمک سازندگان آزمون در گروه‌های مختلف (عادی و درخطر) احراز گردیده و پایایی و روایی آن را مناسب گزارش کردند. آلفای کرونباخ در این پژوهش برای متغیر تاب‌آوری ۸۹درصد به دست آمد (۵). کیهانی، تقوایی، رجبی و امیرپور روایی سازهٔ مقیاس تاب‌آوری را براساس تحلیل‌عاملی تأییدی برای هر ده سؤال بار عاملی بین ۴۴تا۹۳درصد گزارش کردند که حاکی‌از روایی سازهٔ مطلوب و پذیرفتنی برای این مقیاس است (۲۴).

پرسشنامهٔ شادکامی آکسفورد هیل و آرگیل: این پرسشنامه نسخهٔ اصلاحی فهرست شادکامی آکسفورد بوده که هیل و آرگیل آن را منتشر کردند. این پرسشنامه ۲۹ سؤال چهارگزینه‌ای دارد و براساس طیف چهاردرجه‌ای از صفر تا ۳ نمره‌گذاری می‌شود. نمرهٔ کل آزمودنی‌ها از ۰ تا۸۷ در نوسان است. آلفای کرونباخ این پرسشنامه ۰/۹۱ گزارش شده است (۲۵). قادری و قادری ضریب آلفای کرونباخ را در نمونه‌ای از ورزشکاران ملی و حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای، ۰/۹۸ گزارش کردند (۲۶).

جهت گردآوری اطلاعات لازم برای انجام پژوهش و نمونه‌گیری، بعداز اخذ مجوز لازم از ادارهٔ کل آموزش‌وپرورش زاهدان به مدارس استثنایی مراجعه کرده و به‌صورت نمونه‌گیری دردسترس تعداد ۱۳۵ نفر از معلمان مدارس استثنایی برای آزمون دعوت شدند. توضیحات لازم را پژوهشگر و همکاران وی دربارهٔ چگونگی همکاری و طول مدت‌زمان، تکمیل پرسشنامه‌ها و محرمانه‌بودن اطلاعات به آزمودنی‌ها دادند. پس از اعلام رضایت، پرسشنامه‌ها جهت تکمیل‌شدن در اختیار آنان قرار گرفت. پرسشنامه‌ها بدون نام طراحی شده و پس‌از تکمیل توسط آزمودنی‌ها جمع‌آوری شدند. جهت تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد. تحلیل داده‌ها به‌وسیلهٔ نرم‌افزار SPSS ویراست ۲۱ انجام شد.

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.104.2]

۳ یافته‌ها

دربارهٔ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، شایان‌ذکر است که جنیست ۳۳ نفر (۲۴/۴درصد) از معلمان مدارس استثنایی را مرد و ۱۰۲ نفر (۷۵/۶درصد) را زن تشکیل داد. دامنهٔ سنی ۱۷ نفر (۱۲/۶درصد) از معلمان بین ۲۵تا۳۴ سال، ۶۵ نفر (۴۸/۱درصد) بین ۳۵تا۴۴ سال و ۵۳ نفر (۳۹/۳درصد) بین ۴۵تا۵۴ به دست آمد. میزان تحصیلات ۱۶ نفر (۱۱/۹درصد) از معلمان، فوق‌دیپلم، ۱۰۷ نفر (۷۹/۲درصد) لیسانس و ۱۲ نفر (۸/۹درصد) فوق‌لیسانس بود.

به‌منظور بررسی روابط بین متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد که نتایج در جداول ۱ و ۲ ارائه شده است.

جدول ۱. نتایج ضریب همبستگی بین دینداری در کار و تاب‌آوری و شادکامی در معلمان مدارس استثنایی

متغیرها	زیرمؤلفه‌ها	تاب‌آوری		شادکامی	
		r	مقدار احتمال	r	مقدار احتمال
دینداری در کار	ارتباط	۰/۵۰۶	۰/۰۰۱	۰/۲۸۳	۰/۰۰۱
	معنا	۰/۵۵۱	۰/۰۰۱	۰/۳۴۹	۰/۰۰۱
	اجتماع	۰/۵۳۸	۰/۰۰۱	۰/۵۳۷	۰/۰۰۱
	پرهیزگاری	۰/۴۶۱	۰/۰۰۱	۰/۲۸۴	۰/۰۰۱
	واگذارکردن	۰/۵۳۷	۰/۰۰۱	۰/۳۳۵	۰/۰۰۱

همان‌طورکه در جدول ۱ ملاحظه می‌شود تمامی زیرمؤلفه‌های دینداری در کار (ارتباط، معنا، اجتماع، پرهیزگاری و واگذارکردن) همبستگی مثبت و معناداری با تاب‌آوری در معلمان مدارس استثنایی دارند. در این میان زیرمؤلفهٔ اجتماع بیشترین و زیرمؤلفهٔ پرهیزگاری کمترین ضریب همبستگی را با تاب‌آوری نشان می‌دهد؛ همچنین تمامی زیرمؤلفه‌های دینداری در کار (ارتباط، معنا، اجتماع، پرهیزگاری و واگذارکردن) دارای همبستگی مثبت و معناداری با شادکامی در معلمان مدارس استثنایی هستند. در این میان زیرمؤلفهٔ اجتماع بیشترین و زیرمؤلفهٔ پرهیزگاری کمترین ضریب همبستگی را با شادکامی دارد.

برای تشخیص اینکه میزان تاب‌آوری و شادکامی در معلمان مدارس استثنایی به‌وسیلهٔ مؤلفه‌های دینداری در کار پیش‌بینی‌شدنی است، از روش آماری رگرسیون چندمتغیره به‌صورت گام‌به‌گام استفاده شد؛ به‌طوری‌که هریک از مؤلفه‌های دینداری در کار به‌عنوان متغیرهای پیش‌بینی و متغیرهای تاب‌آوری و شادکامی به‌عنوان متغیر ملاک در نظر گرفته شد. نتایج رگرسیون چندمتغیره برای تعیین عوامل پیش‌بینی‌کنندهٔ تاب‌آوری و شادکامی در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲. نتایج رگرسیون گام‌به‌گام برای پیش‌بینی تاب‌آوری و شادکامی براساس مؤلفه‌های دینداری در کار

شاخص‌ها / متغیر ملاک	متغیر پیش‌بینی	برآورد غیراستاندارد	برآورد استاندارد	انحراف معیار	مقدار p
تاب‌آوری	معنا	۱/۷۰۲	۰/۳۳۵	۰/۵۷۳	۰/۰۰۴
	اجتماع	۱/۸۸۲	۰/۲۷۹	۰/۷۶۱	۰/۰۱۵
شادکامی	اجتماع	۱/۶۹۹	۰/۳۵۷	۰/۳۸۶	۰/۰۰۱

باتوجه به جدول ۲، نتایج نشان داد که ازمیان زیرمؤلفه‌های دینداری در کار، زیرمؤلفه‌های معنا ($p<۰/۰۰۴$) و اجتماع ($p<۰/۰۱۵$) با تاب‌آوری در معلمان مدارس خاص، رابطهٔ مثبت و معنادار وجود دارد و زیرمؤلفه‌های معنا و اجتماع، توان پیش‌بینی تاب‌آوری را در این معلمان دارند؛ نتایج نیز بیانگر آن است که ۳۰/۳درصد از تغییرات متغیر تاب‌آوری معلمان به‌وسیلهٔ زیرمؤلفهٔ معنا و ۳/۱درصد به‌وسیلهٔ زیرمؤلفهٔ اجتماع آنان تبیین می‌شود. مقایسهٔ برآورد استاندارد نیز مشخص کرد که مهم‌ترین عامل پیش‌بینی‌کنندهٔ تاب‌آوری در معلمان، زیرمؤلفهٔ معنا است.

براساس نتایج دیگر بین مؤلفهٔ اجتماع و شادکامی در معلمان مدارس خاص رابطهٔ مثبت و معناداری مشاهده می‌شود ($p<۰/۰۰۱$) و زیرمؤلفهٔ اجتماع توان پیش‌بینی شادکامی این معلمان را دارد؛ همچنین نتایج بیانگر این است که ۱۲/۷درصد از تغییرات متغیر شادکامی معلمان توسط زیرمؤلفهٔ اجتماع آنان بیان می‌شود. بررسی برآورد استاندارد نیز نشان داد که تنها عامل پیش‌بینی‌کنندهٔ شادکامی در معلمان، زیرمؤلفهٔ اجتماع است.

۴ بحث

پژوهش حاضر باهدف پیش‌بینی تاب‌آوری و شادکامی معلمان مدارس استثنایی براساس دینداری در کار انجام شد. نتایج نشان داد که ازمیان زیرمؤلفه‌های دینداری در کار، زیرمؤلفهٔ معنا و اجتماع پیش‌بینی‌کنندهٔ مثبت و معنادار تاب‌آوری در معلمان مدارس استثنایی بودند. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که افراد دیندار از هیجانات مثبت نظیر خوش‌خلقی، مهربانی، اعتمادبه‌نفس، توجه و آرامش بیشتری برخوردار هستند. با ارتقای باورها و اعمال مذهبی می‌توان شادمانی و تاب‌آوری را در افراد افزایش داد (۲۷). دین، با تنظیم رفتار و هیجان‌ها و نسبت‌دادن ارزش به رفتارها و نگرش‌های خاص،

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.104.2]

به افراد کمک‌کرده تا اهدافی را برای درگیرشدن در رفتارهای خاص و اجتناب از رفتارهای پرخطر فراهم کنند که این امر در ارتقای سلامت جسمانی و روان‌شناختی نقش به‌سزایی ایفا می‌کند؛ چراکه دینداری، درگیرشدن در رفتارهای ارتقادهندهٔ سلامت را افزایش می‌دهد (۲۸)؛ همچنین دینداری با تأثیر بر رفتارها و نگرش‌های فرد، سبب ارتقای تاب‌آوری و سلامت روان‌شناختی می‌شود؛ زیرا افراد مذهبی درمقایسه با دیگران ازنظر اجتماعی فعال‌تر هستند و به‌همین‌دلیل از سطح حمایت اجتماعی، تاب‌آوری، خوش‌بینی و امید بیشتری برخوردارند (۲۹)؛ علاوه‌براین داشتن عقاید مذهبی، افراد را دربرابر تنش‌ها و استرس‌های محیطی ایمن‌تر ساخته و باعث افزایش سطح تاب‌آوری افراد دربرابر این مشکلات می‌شود (۳۰). کاسن و همکاران معتقدند: عواملی همچون داشتن عقاید دینی قوی و تاب‌آوری در سطح عالی، افراد را دربرابر افسردگی و سایر مشکلات به‌وجودآمده در محیط محافظت می‌کنند (۲۰). نتایج برخی پژوهش‌ها نشان داد افرادی که در مراسم و مناسک مذهبی مشارکت فعال داشته و دین از جنبه‌های اصلی زندگی‌شان است، از سلامت ذهنی بیشتر و افسردگی کمتر و زندگی نسبتاً طولانی‌تری درمقایسه با دیگران برخوردارند (۲۸،۳۱). بررسی تحقیقات متعدد روی معلمان مدارس استثنایی مشخص کرد به‌دلیل وجود مشکلات این معلمان در برقراری ارتباط با کودکان ناتوان ذهنی، دچار تنیدگی و فشار کاری بیشتری درمقایسه با سایر معلمان می‌شوند (۳۲)؛ ازطرف‌دیگر معلمان این مدارس بایستی برای کنارآمدن با چنین کودکانی از سبک‌های مقابله‌ای مؤثر استفاده کنند. این امر درگیری‌های جسمانی و روان‌شناختی بیشتری را بر آن‌ها وارد می‌سازد و درنتیجه سلامت این معلمان بیشتر تهدید می‌شود (۳۳)؛ بنابراین دین و ایمان به خدا با افزایش تاب‌آوری در معلمان، زمینه را برای مواجهٔ موفقیت‌آمیز با موقعیت‌های معضل‌برانگیز فراهم می‌آورد. معلم نقش الگو و سرمشق را برای دانش‌آموز ایفا می‌کند؛ پس برخورداری از سطح تاب‌آوری بیشتر در معلمان، می‌تواند زمینه را برای ارتقا و رشد این سازه در دانش‌آموزان مهیا سازد (۹). ازطرف‌دیگر چون فرایند تدریس در این مدارس و با این گروه از دانش‌آموزان، امری بسیار دشوار و مستلزم صبر و شکیبایی و تحمل‌پذیری زیاد است (۳۴)، بایستی معلمان با اتکا به ایمان به خدا و توسل به دین و مناسک مذهبی، چنین ظرفیتی را در خود ایجاد کنند؛ زیرا تاب‌آوری ظرفیت بازگشت مستمر و ارتقای سریع و اثربخش نقاط قوت در مواجهه با تنیدگی است و می‌تواند بر شدت خودکارآمدی و انگیزهٔ معلم اثر گذارد؛ بنابراین، معلمان دارای احساس تعلق، مسئولیت‌پذیری، خودکارآمدی ادراک‌شده و ویژگی‌های تاب‌آورانه‌ای هستند که می‌تواند اثربخشی و احساس کفایت آن‌ها را درگیر سازد (۳۵).

همچنین افزون‌براین، یافته‌های پژوهش نشان داد که فقط زیرمؤلفهٔ اجتماع به‌صورت مثبت و معنادار، شادکامی را در معلمان مدارس استثنایی پیش‌بینی می‌کند. این یافته‌ها با نتایج بررسی‌های لویس و مالتبی و بورکینشاو که بیان می‌کنند داشتن معنا در زندگی و اعتقاد به حضور خدا در زندگی می‌تواند سبب کسب شادی و شادکامی در افراد شود و کسانی که از چنین موهبتی برخوردارند، بهتر با سختی‌های زندگی کنار می‌آیند (۳۶) همسوست؛ همچنین با یافته‌های بیگدلو و بزرگی که بر نقش دین و ایمان بر خودکارآمدی و سازگاری و شادمانی زندگی معلمان تأکید دارد (۳۷) و گریف و لابسر (۳۸) که بر نقش معنویت به‌عنوان صفت و خصوصیت تاب‌آور اشاره دارد، هماهنگ است.

ایمان به خدا، و مشارکت در مناسک مذهبی تأثیر زیادی بر میزان شادمانی دارد و حمایت اجتماعی، هدفمندی، احساس پذیرفته‌شدن و امیدواری را برای فرد به ارمغان می‌آورد. ازنظر گریلی، فعالیت‌های مذهبی کارکردهایی دارند که درنهایت موجب افزایش شادمانی فرد می‌شوند (۳۹). هیلز و آرگایل در بیان این کارکردها به نکاتی ازجمله احساس اتصال با معبودی بسیار قدرتمند و مقدس، عشق، برابری و احساس درجمع‌بودن اشاره می‌کنند (۲۵). دربارهٔ محدودیت‌های این پژوهش می‌توان گفت نمونهٔ پژوهشی محدود به معلمان دانش‌آموزان استثنایی شهر زاهدان بود؛ لذا در تعمیم نتایج آن باید احتیاط کرد.

براساس یافته‌های پژوهش همچنین پیشنهاد می‌شود با تدارک برنامه‌هایی در قالب کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی باتوجه به نقش دینداری در کار، به تقویت سطح تاب‌آوری و شادکامی معلمان دانش‌آموزان استثنایی کمک کرد.

۵ نتیجه‌گیری

از نتایج می‌توان چنین استنباط کرد که ارتقای تاب‌آوری و سطح شادکامی سبب می‌شود که افراد دربرابر موقعیت تنیدگی‌زا و همچنین عوامل ایجادکنندهٔ پریشانی‌های روانی، از خود مقاومت بیشتری نشان‌داده تا بتوانند بر این وضعیت و پریشانی‌ها غلبه کنند؛ پس برای ارتقای تاب‌آوری و ایجاد شادی در معلمان مدارس استثنایی، جهت مقابله با تنیدگی‌ها و پریشانی‌های روان‌شناختی ناشی‌از فشار کاری و خستگی‌های ناشی‌از آموزش دانش‌آموزان، نیازمند یاری‌جستن از ایمان و باورهای دینی است؛ زیرا باور به قدرت خداوند و نیایش او و سرنهادن به خواست و ارادهٔ الهی، در تسکین دردها به انسان توان تحمل می‌دهد. در این حال است که نیازهای روحی تأمین می‌شوند، سرمایه‌های اخلاقی تبلور می‌یابند و انسان توان آن را پیدا می‌کند که در هر محیطی چنان آرامش‌یافته که تنیدگی‌ها و پریشانی‌ها را تجربه نکند. داشتن چنین نگرشی تضمین‌کنندهٔ تاب‌آوری و شادمانی بعدی در این افراد است.

۶ تشکروقدردانی

از تمامی افرادی که محققان را در امر پژوهش یاری رساندند، صمیمانه قدردانی می‌شود.

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.104.2]

References

1. Kavehei T, Ashouri A, Habibi M. Predicting job satisfaction based on self-efficacy beliefs, teachers' sense of efficacy, job stress and Hierarchy of needs in exceptional children's teachers at lorestan province. Exceptional Education Journal. 2014;4(126):5–15. [Persian] [Link]
2. Rahbar Karbasdehi F, Hosseinkhanzadeh A, Rahbar Karbasdehi E. Comparison between Occupational Stress and Occupational Satisfaction among the Teachers of Students with Intellectual Disability and Teachers of Regular Students. Exceptional Education Journal. 2016;4(141):25–31. [Persian] [Link]
3. Downing J. including students with severe and multiple disabilities in typical classrooms: Practical strategies for teachers. P.H. Brookes Publishing Company; 1996. [Link]
4. Gu Q, Day C. Teachers resilience: A necessary condition for effectiveness. Teaching and Teacher Education. 2007;23(8):1302–16. [Link]
5. Connor KM, Davidson JRT. Development of a new resilience scale: the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). Depress Anxiety. 2003;18(2):76–82. [Link]
6. Nilforooshan P, Abedi MR. Ahmadi A. Family Pathology, Classification and Assessment. Isfahan: University of Isfahan Publication; 2014. [Persian] [Link]
7. Keyhani M, Taghvaei D, Rajabi A, Amirpour B. Internal consistency and confirmatory factor analysis of the connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC) among Nursing Female. Iranian Journal of Medical Education. 2015;14(10):857–65. [Persian] [Link]
8. Masten AS. Ordinary magic. Resilience processes in development. Am Psychol. 2001;56(3):227–38. [Link]
9. Henderson N, Milstein MM. Resiliency in Schools: Making It Happen for Students and Educators. Corwin Press; 2002. [Link]
10. Argyle MM, Lu L. Testing for stress and happiness: The role of social and cognitive factors. 1995;15:173–87. [Link]
11. Waugh CE, Fredrickson BL. Nice to know you: Positive emotions, self-other overlap, and complex understanding in the formation of a new relationship. J Posit Psychol. 2006;1(2):93–106. [Link]
12. Okpara JO, Squillace M, Erondu EA. Gender differences and job satisfaction: a study of university teachers in the United States. Women in Management Review. 2005;20(3):177–90. [Link]
13. Mozafarinia F, Shokravi FA, Hydarnia A. Relationship between spiritual health and happiness among students. Iranian Journal of Health Education and Health Promotion. 2014;2(2):97–108. [Persian] [Link]
14. Buss DM. The evolution of happiness. Am Psychol. 2000;55(1):15–23. [Link]
15. Eyupoglu SZ, Saner T. Job satisfaction: Does rank make a difference?. African Journal of Business Management. 2009;3(10):609. [Link]
16. Marzooghi R, Noroozi N, Nickhoo ME. The analysis of work life quality for exceptional schools teachers in Bushehr province. Exceptional Education Journal. 2013;4(117):5–17. [Persian] [Link]
17. Saunders SM, Miller ML, Bright MM. Spiritually conscious psychological care. Professional Psychology: Research and Practice. 2010;41(5):355. [Link]
18. Harrington LS, Findlay GM, Gray A, Tolkacheva T, Wigfield S, Rebholz H, et al. The TSC1-2 tumor suppressor controls insulin-PI3K signaling via regulation of IRS proteins. J Cell Biol. 2004;166(2):213–23. [Link]
19. Walker AG. The relationship between the integration of faith and work with life and job outcomes. J Bus Ethics. 2013;112(3):453–61. [Link]
20. Kasen S, Wickramaratne P, Gameroff MJ, Weissman MM. Religiosity and resilience in persons at high risk for major depression. Psychol Med. 2012;42(3):509–19. [Link]
21. Ziaadini H, Rajaeenejad AR. Epidemiology of the prevalence study of psychiatric disorders in the teachers of exceptional education department in Kerman in the year 2001-2002. Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences. 2005;4(2):103–9. [Persian] [Link]
22. Lynn ML, Naughton MJ, VanderVeen S. Faith at Work Scale (FWS): Justification, development, and validation of a measure of judaeo-christian religion in the workplace. J Bus Ethics. 2009;85(2):227–43. [Link]
23. Rezapour Y, Rezai H, Hosseini SA, Takalu M, Taghi M. The role of faith in work, religious beliefs, and spirituality in the prediction of job satisfaction among rehabilitation experts. Iranian Rehabilitation Journal. 2016;14(4):217–22. [Link]
24. Keyhani, M., et al., Internal Consistency and Confirmatory Factor Analysis of the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC) among Nursing Female. Iranian Journal of Medical Education, 2015. 14(10): p. 857-865. [Persian][Link]
25. Hills P, Argyle M. The Oxford happiness questionnaire: A compact scale for the measurement of psychological well-being. Pers Individ Dif. 2002;33(7):1073–82. [Link]

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.104.2]

26. Ghaderi D, Ghaderi M. Survey the relationship between big five factor, happiness and sport achievement in Iranian athletes. Ann Biol Res. 2012;3(1):308–12. [Link]
27. Kim Y, Seidlitz L, Ro Y, Evinger JS, Duberstein PR. Spirituality and affect: a function of changes in religious affiliation. Pers Individ Dif. 2004;37(4):861–70. [Link]
28. Desmond SA, Ulmer JT, Bader CD. Religion, prosocial learning, self control, and delinquency. American Society of Criminology Annual Meeting. Atlanta; 2008. [Link]
29. Koenig HG, King D, Carson VB. Handbook of Religion and Health. Oxford University Press, USA; 2012. [Link]
30. Narimani M, Ilbeigy ghale nei R, Rostami M. Role of Religious attitudes, Spiritual Well-Being and social support in predicting the life satisfaction in mothers of mental retardation children. Islam And Health Journal. 2014;1(3):41–9. [Persian] [Link]
31. Smith TB, McCullough ME, Poll J. Religiousness and depression: evidence for a main effect and the moderating influence of stressful life events. Psychol Bull. 2003;129(4):614–36. [Link]
32. Myles BS, Ormsbee CK, Simpson RL. Autism and stress: An individualized intervention plan for teachers. Focus on Autistic Behavior. 1991;6(3):8–16. [Link]
33. Bensky JM, Shaw SF, Gouse AS, Bates H, Dixon B, Beane WE. Public Law 94-142 and stress: a problem for educators. Except Child. 1980;47(1):24–9. [Link]
34. Fink D, Brayman C. School leadership succession and the challenges of change. Educational Administration Quarterly. 2006;42(1):62–89. [Link]
35. Ebrahimi Ghavam S. The relationship between resiliency And job satisfaction in the teachers of conventional and exceptional schools in Tehran. Quarterly Psychology Of Exceptional Individuals. 2011;1(1):67–81. [Persian] [Link]
36. Lewis CA, Maltby J, Burkinshaw S. Religion and Happiness: Still no association. Journal of Beliefs & Values. 2000;21(2):233–6. [Link]
37. Bigdeloo M, Bozorgi ZD. Relationship between the Religious Attitude, Self-Efficacy, and Life Satisfaction in High School Teachers of Mahshahr City. International Education Studies. 2016;9(9):58–66. [Link]
38. Greeff AP, Loubser K. Spirituality as a resiliency quality in Xhosa-speaking families in South Africa. J Relig Health. 2008;47(3):288–301. [Link]
39. Guillory WA. The Living Organization: Spirituality in the Workplace. Innovations International; 2000. [Link]

[Downloaded from jdisabilstud.org on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.104.2]